IL-BIDWI

FOLJU MAHRUĠ DARBTEJN FIX-XAHAR MID-DIPARTIMENT TAL-BIEDJA

Editur: C. Zammit-Marmarà, M.B.E.

Nru. 68 | IS-SIBT, IL-15 TA' SETTEMBRU, 1945. | Nru. 68

PROPAGANDA GHAT-TAGHLIM FUQ IL-BIEDJA

(Mit-Taħdita magħmula fuq ir-"Rediffusion" mis-Sur ROBERT BIASINI, Direttur tal-Biedja, fit-2 ta' Settembru 1945).

"IL-BIDWI" BHALA MEZZ TA' TAGHLIM

WIEHED mill-iżjed xogħlijiet meħtieġa tad-Dipartiment tal-Biedja huwa dak illi jgħin lill-bidwi f'seneghtu b'tagħlim li jkun jinħtieġ minn żmien għal ieħor — tagħlim li jista' jġib 'il quddiem lilu, lir-raba' tiegħu u lil pajjiżu. L-edukazzjoni tal-bidwi hi ta' ġid kbir lill-pajjiż, għaliex b'hekk huwa jkun jista' jieħu prodotti iżjed bil-kotra, prodotti itjeb u safja minn mard. B'dan il-ħsieb aħna ħriġna, tliet snin ilu, il-folju bil-bosta magħruf "IL-BIDWI", li għadu wkoll joħroġ sal-lum kull ħmistax-il-ġurnata.

Dawk il-bdiewa jew dilettanti li jinteressaw ruħhom fil-qari dwar il-Biedja u Ġonna jistgħu jibdew jirċevuh billi jiktbu l-Uffiċċju tal-Biedja, l-Għammieri.

Barra milli noħorġu dan il-folju hekk meħtieġ, aħna wkoll inqassmu, kull meta jkun jinħtieġ, kitba ta' tagħlim jew ta' tifsir.

IL-KAMRA TA' L-INFORMAZZJONIJIET

Biex dan ix-xogħol ta' tagħlim iżjed jirnexxi u jkun żgur ta' għajnuna lil kulħadd, jiena qtajt li niftaħ Kamra għaliha apposta fl-Uffiċċju stess tal-Biedja, l-Għammieri, u din il-Kamra, li issa tinsab imgħammra b'kollox, jiena semmejtha il-"Kamra ta' l-Informazzjonijiet" u semmejtha hekk għaliex twaqqfet l-iktar bil-ħsieb li tagħti informazzjonijiet fuq kull ħaġa li tmiss lill-biedja in ġenerali, kemm jekk dak li jkun li jixtieq jaf ħaġa jkun bidwi, u kemm jekk ikun dilettant jew forsi persuna oħra li tinteressa ruħha fil-kwistjonijiet tal-biedja.

Bis-saħħa ta' din il-Kamra, aħna nippruvaw inżommu ruħna dejjem infurmati fuq dak li jkun qed isir f'pajjiżi oħra, billi aħna nirċievu minn għandhom il-gazzetti u rapporti tagħhom.

Kull wieħed li jkun jixtieq jaf xi ħaġa li għandha x'taqsam mal-biedja, m'għandux jagħmel ħaġ'oħra ħlief jikteb lill-"Kamra ta' l-Informazzjonijiet", Dipartiment tal-Biedja, Għammieri, u huwa jiġi infurmat b'dak kollu li jkun jixtieq ikun jaf. Jiena nittama illi kulħadd jipprofitta ruħu minn din l-okkażjoni u jagħmel użu minn din il-Kamra.

Forsi jkun hemm min jistaqsi: "X'tagħrif nista' nikseb minn din il-'Kamra' ġdida li fuqha qiegħed tgħidilna?" Jiena nwieġeb li ma hemmx limti għall-informazzjonijiet li nistgħu nagħtukom. In-nies li hemm inkarikati qegħdin hemm biex jaqdu lilkom, u kull mistoqsija li tagħmlu tkun milqugħa bl-attenzjoni l-iżjed serja u lilkom tingħata risposta tagħha mill-iżjed fis li jista' jkun, wara li titlesta l-informazzjoni li tkunu tistgħu toqogħdu fuqha.

Hawnhekk nistħajjilkom tistaqsuni: "Allura l-impjegati li għandek f'din il-Kamra jifhmu f'kollox?" — Le! Iżda l-mistoqsija tiegħek issir lill-Kap ta' dik il-Fergħa tad-Dipartiment li għandu x'jaqsam mas-suġġett tal-mistoqsija tiegħek u dan għalhekk ilesti r-risposta u jgħaddiha mill-ġdid lill-"Kamra ta' l-Informazzjonijiet" biex imbagħad tinbagħat lilek.

Biex nagħtikom eżempju ta' dan, ngħidu aħna, wieħed jixtieq jaf xi ħaġa fuq l-annimali tiegħu: baqar, majjali jew tiġieġ. Forsi tfaċċat xi marda ġdida fuq it-tjur li jkun jixtieq jaf xi ħaġa fuqha; xi differenza fuq il-ħalib tal-baqar, ngħag jew mogħoż li hu qatt ma kellu qabel, xi mard jew difett fuq il-majjali. Mistoqsijiet bħal dawn ngħadduhom lit-Tabib tal-Biċċerija biex jeżaminahom u wara li jagħtina t-tweġiba tiegħu, aħna minnufih inwieġbu lil min ikun kitbilna u staqsiena fuqhom.

L-istess ħaġa nagħmlu jekk il-mistoqsija, flok fuq l-annimali, tkun fuq siġar jew mard tal-prodotti, jew mess ta' insetti. Aħna neżaminaw bir-reqqa kollha l-mistoqsijiet tagħkom, u jekk ikun jinħtieġ, jiena nibgħat ukoll lill-Uffiċjal inkarikat biex jara b'għajnejh u jagħti l-parir tiegħu, fil-kas li tkun xi kwistjoni ta' mard ta' annimali jew prodotti tar-raba' jew siġar tal-frott. Insomma, jiena nixtieq li intom ilkoll tħossu li din il-"Kamra ta' l-Informazzjonijiet" li jiena waqqaft fid-Dipartiment tal-Biedja, **WAQQAFTHA GHALIKOM U GHALL-BŻONNIJIET TAGHKOM**, u għalhekk nixtieqkom li intom tagħmlu użu minnha spiss u kull darba li jkollkom bżonn.

Dak li għidtilkom ma jfissirx illi intom għandkom tistaqsu biss dwar mard ta' l-annimali jew prodotti, le. Jiena nieħu pjaċir jekk intom kull diffikultà li jkollkom tiktbu lilna, ukoll jekk ikollkom tiktbu lilna, ukoll jekk ikollkom xi ħaġa li għamilna aħna u li ma hix togħġobkom. Bosta drabi tkun xi ħaġa li forsi intom ma tkunux fhimtuha, jew li aħna ma fissirnihielkomx ċar biżżejjed, u li għalhekk ikun ta' ġid jekk aħna infehmuhielkom sewwa. Insomma, il-"Kamra ta' l-Informazzjonijiet" qiegħda hemmhekk għalikom u jonqos minnkom jekk intom ma tagħmlux użu minnha. Fuq kollox intom ma tħallsu xejn, la għall-mistoqsija u lanqas għar-risposta.

IL-MAWRA TIEGĦI FL-INGILTERRA

(C. Zammit-Marmarà, M.B.E.)

IL-ĦSIEB TAS-SAFRA TIEGĦI

ID-DIRETTUR tal-Biedja, is-Sur Robert Biasini, talabni biex nagħtikom xi tagħrif dwar l-impressjonijiet li jiena kelli mill-miġġja tiegħi ġewwa l-Ingilterra. Jien il-lum sejjer ngħidilkom xi ħaġa fuq fuq u 'l quddiem nittama li nkun nista' nagħtikom informazzjonijiet sbieħ dwar bosta xogħol li qiegħed isir fl-Ingilterra.

L-ewwelnett il-mawra tiegħi f'dak il-pajjiż ma kenitx uffiċjali — mhux uffiċjali fis-sens li jien ma ġejtx mibgħut hemmhekk b'servizz mill-Gvern ta' Malta. L-ewwel impressjoni li kelli hi naturalment dik illi billi Londra hija kbira, il-ħsara li hemm hija aktarx imxerrda b'mod li ma timpressjonakx. Bħalma tistgħu tissopponu intom, l-iżjed meta nsiefer, jien ma tantx infittex postijiet ta' divertimenti, iżda naħli ż-żmien tiegħi nitgħaxxaq bil-kampanja u nistudja l-progress kbir li jkun sar fil-biedja. B'dan il-ħsieb, jien mort bosta bnadi u tkellimt ma' ħafna soċjetajiet u kumpannijiet.

IL-FABBRIKA TAS-SULFAT TA' L-AMMONJA

Malli wasalt, fuq stedina tal-I.C.I., mort Billingham biex nara l-fabbrika kolossali fejn isir s-Sulfat ta' l-Ammonja. Meta ngħid li din hija fabbrika kolossali jien tabilħaqq irrid infisser li hi waħda mill-ikbar fabbriki li qatt rajt fil-pajjiżi ta' l-Ewropa. Jien domt tlitt ijiem indur il-fabbrika u nara x-xogħol tabilħaqq tal-għaġeb li jsir hemmhekk. Jien nittama li għad inkun nista' nfissrilkom dan ix-xogħol f'taħdita speċjali li bħsiebni nagħmel 'il quddiem.

IL-QASAM SPERIMENTALI TA' JEALOTTS HILL

Wara Billingham, jien mort nara l-Qasam Sperimentali ta' Jealotts Hill. Hemmhekk hemm ħafna nies ta' xjenza kbira li xogħolhom hu biss biex dejjem jistudjaw fuq l-insetti, mard u ħwejjeġ oħra li jmissu lill-biedja. Jiena rajt ħafna sperimenti tassew interessanti. Il-professuri ta' hemmhekk urewni kulma qiegħed jiġi studjat, iżda mhux kollox nista' ngħid imħabba li xi ħwejjeġ ma jridux juruhom għalissa. Huma joqogħdu ħafna attenti biex xi affarijiet ma jiġux ippubblikati fil-ġurnali u lanqas jiġu f'ħalq in-nies qabel ma jiddeċiedu li jippubblikawhom huma, u meta jiddeċiedu li jippublikawhom, allura jkunu bil-bosta żguri minnhom.

Intom naturalment smajtu bl-"insettiċida" ġdid imsejjaħ **D.D.T.** Il-lum ġa hemm insettiċida ieħor li f'bosta każi hu wisq iżjed superjuri minnu: dan jismu "Gamexane" jew "666". Is-saħħa tiegħu hija bil-bosta tal-għaġeb u nittama li dan l-"insettiċida" għad iserraħ lill-bdiewa minn ħafna għawġ ta' dwied fil-biedja. Dan hu oġġett delikat ħafna biex infissru fuq fuq il-lum, iżda wkoll fuq dan għad ngħidilkom xi ħaġa 'l quddiem.

SUSTANZA LI TOQTOL IL-ĦAXIX ĦAŻIN

Issa hemm ħaġ'oħra li hi ta' bosta interess lill-biedja ta' Malta, u din hi l-mediċina ġdida li ftit ilu ssemmiet f'waħda mill-ħarġiet tat-"Torch". Din hi l-"Methoxone". Din hi wkoll mediċina tal-għaġeb għaliex tingħata b'doża tabilħaqq żgħira u tant żgħira li jkollha bilfors titħallat ma' xi ħaġ'oħra. L-użu tagħha huwa li toqtol xi xorta ta' pjanti mingħajr ma tagħmel l-ebda ħsara fl-art, mhux hekk biss, iżda wkoll illi toqtol ħaxix ħażin waqt li jkun jikber ma' ħaxix ieħor. Ngħidu aħna, wieħed li għandu l-qamħ jista' jxerred ftit minn din il-mediċina fir-raba' u din, mingħajr ma tagħmel ħsara lill-qamħ, toqtol il-ħaxix ħażin li jkun hemm tiela' miegħu. Nittama li ma jdumx ma jkollna xi kwantità f'idejna biex inkunu nistgħu nippruvaw l-effett tagħha fuq ir-raba' ta' Malta stess, għal-kemm jien rajtha taħdem sewwa fl-egħlieqi u ġonna ta' l-Ingilterra.

KOLTIVAZZJONI TA' PRODOTTI FIL-MOXA

Fil-qasam li semmejtilkom qabel, jiġifieri f'Jealotts Hill, jien rajt ukoll sperimenti interessanti fuq xi pjanti bħalma huma tat-tuffieħ tadam. Hemmhekk qegħdin jikkultivaw it-tuffieħ tadam ġewwa r-ramel biss, u band'oħra ġewwa ċ-ċagħak biss. Għal ġewwa dan ir-ramel jew ċagħak hemm pajp irqiq li minnu għaddej, kontinwu, qtar ta' **l-ilma li ġej minn kaldarun li fih hemm taħlita artifiċjali** tas-sustanzi li għandhom bżonn il-pjanti. Jien rajt il-pjanti tat-tuffieħ tadam tabilħaqq b'saħħithom u b'għenieqed ta' frott li jsaħħrek.

Kemm kienet tkun sabiħa kieku nistgħu naslu li nagħmlu kommerċjalment raba' mill-ħafna blat li għandna mxerred ma' Malta u Għawdex, u kemm ikun ta' ġid kemm għas-sidien u wkoll għall-biedja ta' artna, kif ukoll għall-popolazzjoni kieku dan ikun jista' jorganizza ruħu. Il-possibiltajiet li jirriżultaw minn dan l-esperiment huma kbar ħafna għalina, u aħna ma nibqgħux ma nistudjawhomx.

TAĦDITIET MA' KUMITATI TA' SOĊJETAJIET TAL-BIEDJA

Bħalma għidtilkom qabel, jiena dort bosta postijiet, u kelli taħditiet mal-Kumitati ta' Soċjetajiet tal-Biedja, ma' Diretturi ta' Kumpannijiet u ma' nies tax-xjenza li qegħdin imexxu xi xogħol ta' studju. Dawn il-laqgħat saru f'Londra, f'Manchester, f'Norton, f'Jealotts Hill, fi Bristol, u f'xi rħula oħra. X'kien ir-riżultat ta' dawn it-taħditiet ma nistax ngħidilkom il-lum, għaliex ukoll xi affarijiet li mħabba l-gwerra kienu jidhru li għad idumu ftit ma jsiru, issa jersqu iżjed fil-qrib. Nista' biss niżgurakom li t-taħditiet tiegħi privati kienu dejjem bil-ħsieb li jġibu l-ġid għall-bdiewa u għal Malta tagħna li jien dejjem għamilt ħilti kollha li nerfa' fil-għoli meta kont qalb il-barranin.

Bħallikieku, qabel il-gwerra kienu qegħdin jitwaqqfu kumitati tal-bdiewa fil-pajjiżi kollha ta' l-Imperu Ingliż, imsejħin "Commodity Councils". Dawn kienu qed jitwaqqfu bil-ħsieb li jkunu ta' għajnuna lill-biedja ta' kull pajjiż — ngħidu aħna l-Ingilterra jkunu jafu li sejra hemmhekk patata minn tagħna. Dawn jagħmlu ħilithom kollha biex iressquha fi swieq tajba u jirrikkmandawha; jekk jaraw li jkun hemm pajjiż li jkun nieqes minn xi ħaġa tal-biedja li tista' tinġieb minn pajjiż ieħor, dawn minnufih igħarrfu bil-qagħda lill-kumitat ta' dak il-pajjiż u dan, allura, ikun jista' jieħu passi biex iġib fil-pajjiż dak li jkun nieqes u jagħmlu bosta xogħol ieħor meħtieġ u hekk dawn il-"Commodity Councils", jekk issa jitwaqqfu, ikunu ta' ġid kbir lill-biedja u lill-poplu wkoll.

Jisgħobbini li għal-lum ma nistax ngħidilkom iżjed minn hekk. Hemm bżonn li issa, li Alla bagħat il-paċi fuq iddinja, nimxu pass imgħaġġel biex ma nħallux pajjiżi oħra jeħdulna s-swieq tagħna. Il-ħeffa ta' l-ajruplani issa qiegħda f'kompetizzjoni ma' pajjiżi oħra, u jekk irridu li aħna ma nitilfux s-swieq jinħtiġilna noqogħdu attenti għall-mili u fis-swieq nimxu bil-ħsieb li ma nqarrqu b'ħadd. Aħna ma għandna qatt nagħmlu lil ħaddieħor dak li ma rridux li ħaddieħor jagħmel lilna.

PERIKLU! PERIKLU!

IL-ĠRIEDEN IXERRDU L-PESTA

Il-Briegħed jitilqu minn fuq il-Ġrieden morda jew mejta u jċappsu bil-Pesta lin-nies.

MALTIN!

Nibżgħu għas-saħħa tagħna u ta' pajjiżna.

Tinħtieġ il-għajnuna tagħkom bla ebda dewmien biex neqirdu l-ĠRIEDEN.

Uħdu ħsieb poġġu NASES U VELENI għall-ĠRIEDEN.

Ħabirku biex tnaddfu djarkom, l-irziezet, il-għorof, eċċ., u tirrangawhom biex il-ġrieden ma jsibux fejn jistaħbew.

IL-PJANTI FIL-QSARI U KULL META GHANDHOM JISSAQQEW

(*C. Zammit-Marmarà, M.B.E.*)

It-Tisqija

IL-LUM il-ġurnata ma hemmx dar, żgħira jew kbira, li fiha ma ssibx għadd ta' qsari. Ukoll jekk din id-dar ma jkunx fiha ġnien, dejjem jinsab għadd ta' qsari biex isebbħu l-intrajjet, il-kmamar u t-twieqi.

Xi wħud mid-dilettanti, u hawnhekk irridu nfissru dawk kollha li għandhom qsari, ftit jew bosta, jaħsbu li l-pjanti tal-qsari jikbru u jisbieħu bl-ilma, u għaldaqshekk huma jsaqquhom kuljum, mingħajr qies u mingħajr ħsieb u b'hekk il-pjanti tagħhom huma aktarx sfajrin, u qatt ma jiġu 'l quddiem kemm imisshom.

Hu kollu minnu illi l-ilma hu meħtieġ għall-pjanti fil-qsari bħalma hu meħtieġ l-ikel għall-bniedem, għax bis-saħħa ta' l-ilma l-pjanti jkunu jistgħu jieħdu mill-ħamrija s-sustanzi li jaħtieġu. Iżda, sewwa sew bħalma l-ikel żejjed jagħmel ħsara lill-bniedem u jħassarlu l-istonku, hekk u xejn inqas l-ilma żejjed jagħmel ħsara lill-pjanti.

Hawnhekk nistħajjel illi d-dilettanti jistaqsu: "Allura kull meta għandi nsaqqi l-qsari?"

Din hi mistoqsija li ħadd ma jista' jwieġeb għaliha ħlief il-qsari stess.

Kienet tkun ħaġa sabiħa kieku aħna konna nkunu nistgħu ngħidulkom biex issaqqu l-qsari nhar ta' Tnejn, nhar ta' Erbgħa u nhar ta' Ġimgħa, iżda dan ma jistax jingħad.

Meta l-Pjanti jinħtieġu l-Ilma

L-ewwelnett ejja ngħidu mill-ewwel (u d-dilettant ma għandux jinsieh dan): il-pjanti kollha, huma x'inhuma, u qegħdin fejn qegħdin, kemm fl-art jew fil-qsari, jaħtieġilhom ikunu *attivi*. Bħalma tafu intom, il-pjanti, u l-iżjed il-pjanti perenni (dawk li jgħixu iżjed minn staġun wieħed), jagħmlu żmien jikbru — itellgħu friegħi jew weraq ġodda, u allura jkunu *attivi*—u jagħmlu żmien mistrieħa—jiġifieri ma jikbrux iżjed u anqas jarmu friegħi u weraq ġodda. Fiż-żmien li jkunu jikbru jaħtiġulhom ilma u sustanzi, u jekk f'dan iż-żmien jingħatalhom xi ftit ilma żejjed ma tantx jagħmlilhom ħsara. Iżda fiż-żmien li l-pjanti jkunu mistrieħa jew reqdin, allura lil dawn ma jkun jinħtiġilhom ilma ħlief ftit, u f'dan iż-żmien ilma żejjed jagħmlilhom bosta ħsara. Nistgħu ngħidu illi mħabba l-ilma żejjed mogħti f'dan iż-żmien ħafna pjanti jiskaldaw (jitħezrew minn wiċċ il-qasrija). Bosta pjanti, l-iżjed qronfol u palm, jintilfu kull sena mħabba l-ilma żejjed li jingħatalhom fi żmien li ma jinħtieġx.

L-ilma għall-qsari ma jinħtieġx dejjem l-istess. Fis-sajf il-pjanti jaħtieġu tisqija iżjed spiss milli jaħtieġu fix-xitwa, u l-post fejn ikunu mżamma jgħodd ukoll, għaliex il-pjanti li jkunu fil-beraħ, fis-sajf jaħtiġilhom ilma kuljum.

Biex tkun taf jekk il-pjanti humiex bil-għatx, inti ma għandekx tagħmel ħaġ'oħra ħlief ittaptpilhom f'nofs il-qasrija bil-għadam ta' subgħajk. Jekk il-qasrija tagħmel ħoss ta' vojta, allura jkun jaħtieġ l-ilma. Jekk tagħmel ħoss ta' mimlija, allura tisqija ma taħtieġx. Bi ftit tal-prattka, b'dan il-mod li qed ingħidu, inti malajr titgħallem tagħraf il-qsari bil-għatx.

Qatt tgħid li qasrija hi bil-għatx għax tara wiċċ il-qasrija niexef. Għalkemm il-wiċċ ikun niexef, il-biċċa l-kbira ssib li taħt il-wiċċ ikun għadu niedi.

Malli wiċċ il-ħamrija jaqbad jinxef, inti għandek tonqox meħxen pulzier. Dan mhux biss ma jħallix il-wiċċ iħabbi l-ħdura u l-ħaxix ħażin, imma jgħin ukoll l-arja tidħol ġot-trab; u l-arja hi bil-bosta meħtieġa għall-egħruq.

Ilma ftit jagħmel Ħsara

Meta tagħti l-ilma qatt la tagħti ftit. Ftit ilma jagħmel ħsara daqs kemm meta tagħti bla qies. Inti għandek tagħti biżżejjed li jilħaq l-egħruq kollha, u li jiskula minn taħt. Tara ħafna dilettanti b'kanna f'idejhom jiġru kemm kemm ixarrbu wiċċ it-trab; dan ma jservix għal ħaġ'oħra ħlief biex wiċċ it-trab jagħqad u jagħmel ħsara kbira lill-pjanti.

Għall-pjanti ta' taħt is-saqaf, it-tisqija ssir f'liema ħin tal-ġurnata trid, iżda għall-qsari tal-beraħ it-tisqija—l-iżjed fis-sajf—għandha ssir ma' nżul ix-xemx wara li l-ħamrija tkun birdet.

Il-pjanti għandhom ukoll jitbexxew bl-ilma nadif kull tant, biex jinħasel il-weraq mit-trab. Niftakru dejjem illi l-weraq huwa l-pulmun tal-pjanta.

IS-"SURVEY" TAL-BIEDJA

(*J. Orlando Smith*)

It-Tmiem tas-"Survey"

L-ISTAĦRIĠA, jew kif isejħulha "Survey", dwar il-bdiewa u r-raba' tagħhom, li kien beda d-Dipartiment tal-Biedja ftit taż-żmien ilu wasal għat-tmiem tiegħu. Din il-biċċa xogħol sejra tkun ta' ħtieġa mill-akbar għal dawk li għandhom x'jaqsmu mar-raba' tagħna. Aktarx li aħna biss konna bqajna lura u ma kellniex dan l-istaħriġ dwar l-artijiet tagħna. Mat-tmiem ta' dan is-"Survey" id-Dipartiment tal-Biedja jkun ġabar it-tagħrif kollu dwar ix-xorta tal-għelieqi li għandna, jekk ir-raba' hux saqwi jew bagħli, liema huwa l-bidwi li qiegħed jaħdmu u min huwa s-sid ta' dan ir-raba' minbarra ħafna rqaqat oħra dwar qsim, kmamar u bjar li jinsabu fir-raba'.

Il-Fejda tas-"Survey"

Ma' tul ix-xogħol ta' dan is-"Survey" ma ngħoddux kemm irqaqat issewwew u tagħrif meħtieġ li ngħata, sew lill-bdiewa, kif ukoll lis-sidien ta' xi raba'. Bjar li kienu mirduma u minsija nstabu bis-saħħa ta' pjanti qodma u dwarhom ingħata bosta tagħrif lill-bidwi li jaħdem dak ir-raba'. Bdiewa oħra, li r-raba' tagħhom ittieħed taħt l-emerġenza, li għadna kemm għaddejna minna, irċevew ukoll ħafna għajnuna dwar it-talbiet tagħhom għal ħlasijiet li kien jistħoqqilhom.

Il-lum, il-Gvern sejjer ikollu mera ċar ta' l-artijiet tagħna u jkun jista' wkoll jagħti informazzjonijiet sewwa dwar ir-raba' moxa u r-raba' għammiel li għandna; ħaġa li dwarha l-Gvern qatt ma kellu t-tagħrif meħtieġ kollu. L-mappi li saru sejrin ikunu preċiżi tant li minn fuqhom wieħed ikun jista' jieħu l-informazzjonijiet kollha li jkun jaħtieġlu. Kull biċċa raba' tidher fuq il-mappa—bin-numru għaliha. Hu n-numru tar-reġistrazzjoni tal-bidwi; b'dan ikollok l-isem u l-kunjom tas-sid jew l-aġent tiegħu u tal-kerrej li jinsab fiha. Jekk hijiex saqwi jew bagħli u fl-istess ħin jekk fihiex swieni, imtieħen, kmamar u bjar mirduma.

Fl-Imgħoddi u l-Lum

Fl-imgħoddi ma kien jinżamm ebda "record" (kitba jew ħażż) tat-tibdil li kien isir fl-egħlieqi tagħna. Barrieri li saru raba' baqgħu jidhru fil-pjanti antiki li kienu saru xi tletin sena ilu, bħallikieku għadhom barrieri; kif l-istess ħaġa, raba'' li sar barrieri baqgħu mniżżla bħala art maħduma. Tat-taqsimiet jew ġonot tar-raba' ma kellna l-ebda mera u ħadd ma kien jaf xejn dwarhom, għalkemm dawn it-taqsimiet jew ġonot min jaf kemm jiċċaqilqu minn banda għall-oħra skond iċ-ċirkostanzi ta' min jidħol jew joħroġ mir-raba' li jkun qed jaħdem jew minħabba taqsim li jsir fil-wirt.

Għalkemm wieħed ma jista' qatt igħid x'jista' jinqala' u ma nittamawx li terġa' tiġi fuqna l-istess emerġenza li għaddejna minnha, b'danakollu jekk, għal xi raġuni jew oħra, tinħass il-ħtieġa li jittieħed xi raba' ta' malajr jew isiru xi kumnikazzjonijiet li jkunu jinħtieġu li jintemmu f'qasir żmien, ma jerġax jinqala' l-istess taħwid li kien inqala' qabel u li minħabba fih ħafna mill-bdiewa u sidien sabu ruħhom imħawdin dwar x'għandhom jagħmlu biex jiġbru flushom u biex ifissru l-qagħdiet li kienu tagħhom. Il-pjanti jkun fihom kollox, sew f'kasijiet ta' emerġenza kif ukoll biex jingħataw informazzjonijiet oħra lil dawk kollha li jkunu interessati f'xi bċejjeċ mill-art tagħna.

Ħtieġa li jingħataw l-informazzjonijiet meħtieġa għas-"Survey"

Minn dak li għidna, jidher ċar kemm hija kbira l-ħtieġa sabiex kull tibdil li jsir fl-okkupazzjoni tar-raba' jew fil-benefikati jew miljoramenti tiegħu tingħata informazzjoni mingħajr dewmien lill-Fergħa tad-Dipartiment tal-Biedja li qiegħda żżomm dan ir-"record". Nirrikkmandaw għalhekk li malli wieħed iwilli jew jieħu taħt idejh raba' ġdid, ma jonqosx li tant hu kemm min kien jaħdmu qabel, imorru mingħajr dewmien javżaw it-tibdil li jkun sar u fi ftit minuti jiġi moqdi u fl-istess ħin ikun wettaq biċċa xogħol ta' fejda kbira biex ikun jista' jinżamm f'waqtu dan is-"Survey" li huwa ta' ħtieġa kbira għalih innifsu kif ukoll għan-Nazzjon kollu.

IS-SILLA

(Dr. Alfred Azzopardi)

L-Importanza tas-Silla

IS-SILLA f'pajjiżna għandha importanza kbira u tista' tgħid, li hija użata mill-bdiewa kollha minħabba li hija l-għalf ewlieni għall-bhejjem li jitrabbew f'pajjiżna. L-istess ħaġa bħalma hu l-fienu għandu importanza kbira barra minn Malta; is-silla hawn Malta hija mfittxa ma' tul is-sena kollha, kemm għall-aħdar kif ukoll għan-niexef. Għal dik li hija sustanza, tilħaq wara l-*alfalfa*, li, għal min jista' jsaqqiha fis-sajf, ikollu x'jaħsad aktar u għal tul ta' żmien aktar.

Koltivazzjoni tas-Silla

Il-koltivazzjoni tas-silla tista' ssir wisq aħjar milli qed issir issa, jekk il-bidwi jdaħħal f'rasu li jaħli ftit xogħol aktar fil-koltivazzjoni tagħha u jikkuraha b'aktar attenzjoni milli qed jagħmel bħalissa; jekk isir dan il-prodott ikun ta' akbar ġid għall-istess bdiewa li jiżirgħuha fir-raba' tagħhom. Id-drawwa li wieħed jagħmel is-sikek u jferrex iż-żerriegħa biss ma hix biżżejjed; hemm bżonn illi qabel iż-żrigħ, l-art tinħadem sewwa biex tkun tista' tixrob kemm jista' jkun aktar ilma u mhux ħafna mill-ilma li jinżel fuq ir-raba' fejn tkun sejra tinżara' s-silla jintilef billi jibqa' miexi fil-wiċċ u l-biċċa l-kbira jispiċċa għal ġewwa t-triqat jew fil-widien. Il-ħażna ta' l-ilma fil-ħamrija hija importanti ħafna biex is-silla mnebbta ssib dik l-umdità meħtieġa; speċjalment meta jiġri li wara l-ewwel ġranet tax-xita jagħmel xi żmien twil ta' bnazzi.

Kura ta' l-Uċuħ tas-Silla

Il-bidwi għandu wkoll drawwa ħażina li wara li jiżra' s-silla jidħirlu li ma hemmx aktar x'jagħmel sakemm jasal żmien il-ħsad. Ħafna jħallu kollox miexi għal riħu u l-kura li jieħdu ta' dan il-wiċċ hija żgħira ħafna għaliex jidhrilhom li ma hemmx bżonn wieħed jaħli żmienu fuq wiċċ li jagħtih dak li jixtieq mingħajr il-ħtieġa li jintilef fuqu. Dan huwa żball kbir: ngħiduha kif inhi, mhux il-għaliex ħafna mill-bdiewa ma jafux li aktar ma tikkura wiċċ aktar tieħu minnu, iżda jħallu kollox għal riħu aktarx minħabba l-għażż jew biex ilaħħqu ma' wċuh oħra li huma jidhrilhom ta' importanza akbar. Meta s-silla tkun għadha żgħira, ikollha bżonn titnaddaf mill-ġarġir u ħaxix ħażin li jekor daqs kemm għandhom bżonn jitnaddfu wċuh oħra. Jekk tħalli s-silla mimlija bil-ħaxix ħażin, din tifga u ħafna minnha tmut. Il-bidwi, dan jafu tajjeb; iżda ftit huma dawk l-għaqlin li jagħmlu dan ix-xogħol tat-tindif tas-silla meta din tkun għadha żgħira. Ngħidulhom aħna, aħjar tomna silla kultivata sewwa minn wejba ikkultivata ħażin.

Żerriegħa tas-Silla

F'pajjiżna hawn id-drawwa li tintuża żerriegħa ta' sentejn sabiex il-qoxra tagħha tkun iżjed mherrija. Barra minn Malta hemm makni li jqaxxru ż-żerriegħa tas-silla, u meta din tkun imqaxxra tista' tinżara' aktar fl-imwaħħar bil-vantaġġ illi wara l-ewwel xita, l-ewwel jitfaċċa l-ħaxix ħażin li jkun nibet miż-żrieragħ li jinxterdu fuq ir-raba': dan ikun jista' jinħarat u wara li ssir din il-biċċa xogħol tkun tista' mbagħad titferrex iż-żerriegħa mqaxxra tas-silla fuq art nadifa. Ħaġa bħal din tiffranka x-xogħol tat-tindif wara li tinbet is-silla, kif għidna li għandu u jaħtieġ li jsir, qabel.

L-uħida ta' Wċuħ oħra tas-Silla wara l-Ħsad

Fi Sqallija hemm drawwa li s-silla jħalluha fir-raba', sentejn fuq xulxin, jiġifieri jaħsdu l-ewwel sena, u malli tħoss l-ilma, is-silla terġa' tarmi mill-għeruq tas-sena ta' qabel.

Meta tinżerta xitwa bikrija u jagħmel ilma biżżejjed, is-silla tikber malajr: f'kas bħal dan, ikun jaqbel li wieħed jerħi lin-ngħaġ u lill-mogħoż jirgħu fuqha għall-ħabta ta' l-aħħar tas-sena. Wara, is-silla terġa' tarmi u tagħti l-wiċċ tagħha xorta waħda.

Żrigħ tas-Silla bin-Newba

Iż-żrigħ tas-silla bin-newba, isir bejn wiċċ jew ieħor ta' qmuħ, jiġifieri wara l-qamħ jew ix-xgħir. Is-silla, il-bidwi jiżragħha aktarx biex iserraħ lir-raba' wara wċuħ li jkunu kiddu xi ftit lir-raba' mis-sustanzi tiegħu.

Bejgħ tas-Silla bl-Użin u mhux bil-Qatta

Kif qegħdin nitkellmu fuq dan il-wiċċ, nixtiequ nsemmu drawwa ħażina fil-bejgħ tas-silla. Fil-fehma tiegħi din għandha tinbiegħ bl-użin u mhux bil-ħemel. Barra minn Malta, saħansitra d-demel jinbiegħ bl-użin, il-għaliex meta l-bejgħ isir bil-qatta, dan jista' biss iqanqal ħafna kwistjonijiet. Il-proprja qatta ma għandhiex tiżen inqas minn sitt rtal, iżda hawn Malta, l-irbit ta' din il-qatta' aktarx isir skond l-annata. F'sena skarsa l-qatet li jagħmlu ma jkunx fihom ħlief nitfa silla: dan mhux sewwa; min jixtri għandu jieħu għal dak li jkun ħallas u għalhekk l-aħjar mezz u l-aktar bil-ħaqq, huwa l-użin.

L-EGĦDEWWA TAN-NAĦAL

(Jos. Cesareo)

(Jissokta min-Nru. 67)

La Teqirdux is-Sagħtar

Issa, qabel ma nispiċċa, irrid inwissi lill-bdiewa fuq ix-xitla tas-sagħtar. Xi bdiewa, mingħajr ma jkunu jafu jew bi traskuraġni, meta wkoll ma jagħmluhx biex jiġbru iżjed materjal għall-ifran, qegħdin jaqtgħu x-xitla tas-sagħtar. Dan huwa ħażin ferm sew għall-bidwi li mħabba f'hekk ma jiġborx għasel tajjeb kemm imissu, kif ukoll huwa ħażin ħafna għan-naħal, li b'hekk ma jkunx jista' jiġbor għasel bnin u li jkun tant tajjeb speċjalment għat-trabi.

La Teqirdux il-Ferħ tan-Naħal

Ħaġa oħra wkoll ngħidha sew lill-bdiewa kemm ukoll lil min mhux bidwi. Hawn drawwa f'Malta li billi jibżgħu minn ferħ naħal, dawn jaħarquh. Ferħ naħal, l-iktar jekk ikun għadu kif infired minn fuq ommu, ma jagħtix xewka jekk ma toqgħodx tittantah. Meta jiġri li xi ferħ naħal jaqbad ma' xi post li jkun ftit jew wisq ta' xkiel, jew titolbu lil xi ħadd li jifhem biex ineħħih, jew tistgħu wkoll iċċemplu l-Għammieri u b'hekk tinqdew żgur.

AVVIŻ DWAR IS-"SURVEY" TAL-BIEDJA

Navżaw lill-Bdiewa kollha illi ma għandhomx jonqsu li jirreġistraw ir-raba' tagħhom jew it-tibdil li sar fih, fl-Uffiċċji u fil-ġranet hawn taħt imsemmija, mis-17 ta' dan ix-xahar 'l quddiem.

Il-bdiewa taż-Żejtun, Żabbar, Wied il-Għajn, Kalkara, Tarxien, Raħal il-Ġdid, Gudja, Għaxaq, Birżebbuġa u Marsaxlokk, jistgħu jmorru jirreġistraw fl-Uffiċċju tal-Biedja taż-Żejtun kull nhar ta' Ħadd filgħodu.

Il-bdiewa taż-Żurrieq, Ħal Safi, Mqabba, Qrendi, Kirkop, u Ħal Luqa, jistgħu jmorru jirreġistraw fl-Uffiċċju tal-Biedja taż-Żurrieq, kull nhar ta' Sibt.

Il-bdiewa tar-Rabat jistgħu jmorru jirreġistraw fil-"Housing Office" tar-Rabat, kull nhar ta' Tnejn, nhar ta Tlieta u nhar ta' Erbgħa.

Il-bdiewa tal-Mosta, Naxxar, Għargħur, Birkirkara, Sliema, San Ġiljan, Lija, Attard, Balzan u Mġarr, jistgħu jmorru jirreġistraw fl-Uffiċċju tal-Biedja, il-Mosta, kull nhar ta' Ħadd filgħodu.

Il-bdiewa tal-Mellieħa u San Pawl il-Baħar, jistgħu jmorru jirreġistraw fl-Uffiċċju tal-Biedja ta' San Pawl il-Baħar kull nhar ta' Sibt.

Il-bdiewa ta' Ħal Qormi, Marsa, Ħamrun, Sta. Venera, Żebbuġ, u Siġġiewi, jistgħu jmorru jirreġistraw ma' tul il-ġranet tax-xogħol tal-ġimgħa kollha, sa nofs in-nhar, fl-Uffiċċju tal-Qasam tal-Gvern, l-Għammieri, il-Marsa.

Infakkru lill-bdiewa kollha illi, bis-saħħa ta' Ordinanza maħruġa apposta mill-Gvern, huma obbligati jirreġistraw ir-raba' tagħhom u t-tibdil li jsir fih.

AVVIŻ: MEĦTIEĠ GĦALL-KIRI: Gnien kbir b'dar żgħira miegħu, tajjeb għat-torbija tat-tiġieġ. Iktbu lis-Sur M. Borg Cardona, 5, Howard Street, Sliema.